

Om pigeskolen

Taler

Edvard Isak Hambro

Omstendigheter

Innledningsforedrag ved en diskussion i Bergen Kvindesagsforening

- 1 Jeg vil begynde med at pointere mit standpunkt ligeoverfor det foreliggende emne.

- 5 Der er blandt kvindesagens venner dem, som anser en diskussion om den kvindelige uddannelse for overflødig og ubetimelig; de mener, at hvad der skal fordres er, at kvinden faar adgang til det, som bydes manden, godt eller slet; det er ligheden, hvorpaa det kommer an.

- 10 Jeg er ganske uenig i denne betragtning. Jeg tror, der bør være en særlig skole for piger med en anden plan end gutteskolens.

- 15 Jeg har to grunde. Først anlæggets forskjellighed. Jeg antager nemlig, at til kjønnes fysiske eiendommeligheder ogsaa svarer visse aandelige, om jeg end selvfølgelig indrømmer, at det vil falde vanskeligt i det enkelte at eftervise, hvori de bestaar. Og jeg haaber, det her skal være overflødigt at sige, at jeg ikke har nogen bagtanke, ikke reserverer manden nogen "høiere" plads i aandslivets sfære, fordi jeg tror, hans anlæg er andre; heller ikke skal dermed være negtet, at der er mangfoldige undtagelser, saa mange, at der maa tages særlig hensyn til dem.

- 20 Nu ved jeg, der er dem, som siger: vi indrømmer, at der er visse forskjelligheder mellem mandens og kvindens anlæg; men just disse skal dannelsen søge at udviske. Hvis kvindens evner i en enkelt retning er mindre fremtrædende, saa skal de netop derfor just paa dette punkt des mere styrkes og hærdes. Denne betragtning har gyldighed for alle dem, som ser slægtens høieste lykke i den forskjelsløse lighed.
- 25

Jeg vilde meget mere anse denne som en stor ulykke, fordi den i mine øine er en

30 fornegtelse af fremskridtets lov. Ikke derved, at de særlige evner tilbageskrænktes
til fordel for en åndelig uniformering, men derved at de faar udvikle sig i fuld
frihed under de gunstigste kaar, skrider vi fremad i intelligents og moral. Og hvis
det skulde lykkes en retning indenfor nutidens demokrati at føre sin krig
igjennem, hvis alle mennesker kom til at staa i den forstand lige, at de
allesammen havde lært det samme og allesammen tænkte paa samme maade, saa
35 tror jeg, nedgangens tid for alvor vilde begynde.

Min første grund er altsaa den, at udgangspunktet er for- skjelligt. Og min anden
er, at ligeledes endemaålet er det. Thi en arbejdsdeling mellem mand og kvinde
tror jeg, der altid vil blive, ligesom den altid har været. Ikke saa at forstaa, at der
40 skal trækkes en mekanisk virkende grænselinie, at enkelte virkefelter skal
monopoliseres for manden, andre for kvinden; jeg vil fuld frihed for alle særlige
evner og forudsætter, at der blir berøringspunkter uden tal; men i det hele og
store tror jeg, livets virkelighed vil føre det med sig, at mændenes store flertal
gaar til en side og kvindernes til en anden. Og jeg kan ikke stærkt nok betone
45 det: naar der er spørgsmaal om ordningen af almenskolen - ogsaa den høiere -
maa der tages sigte paa det almene; man maa tage alt rimeligt hensyn til
undtagelserne, særlig her, hvor deres antal kan forudsættes at bli saa overvæltende
stort; men det kan ikke fordres, at flertallet skal lide for dem.

50 Hermed er ogsaa mit forhold til fællesundervisningen givet. Jeg har plads for
den paa undervisningens første trin, i småbørnskolen, hvor evnernes
forskjellighed endnu ikke er udpræget nok til at kræve særlige hensyn, og paa
dens sidste, i fagskolen, hvor de særlige evner skal udvikles imod en bestemt
livsstilling; men paa det midtre trin anser jeg den principielt forkastelig. En
55 anden sag er det selvfølgelig, hvad man under små forhold paa grund af
tidernes pinagtighed kan se sig nødt til, f. eks. i mange småbyer. - Men siden jeg
er kommen ind paa dette yndlingsemne for diskussionen just nu, vil jeg endnu
tilføie: hvis man virkelig for alvor vil fællesundervisningens gennemførelse, saa
bør man ikke glemme, at der skal stor forsigtighed og konduite til, hvis ikke
60 netop overgangstiden skal berede smertelige skuffelser. Det kan ikke nytte at
paaberaabe sig erfaringer, gjorde andetsteds med andre samfundsforhold og en
anderledes forberedt lærerstand. Her hos os maa erfaringerne gøres, og det er
ubetinget nødvendigt at ta i betragtning, om man har lærerkræfter, der vil
kunne magte de nye opgaver, som vil stilles dem navnlig i disciplinær henseende.

Hvad jeg altsaa ud fra mit standpunkt mener, der fra kvinderne skal kræves, er en skoledannelse, der kan hjælpe dem til at bli sunde og selvhjulpne mennesker, og ved siden deraf adgang til den høieste aandsdannelse for dem, som kan og vil. En planmæssig ordnet og vel indrettet barneskole og siden særskilte fagskoler for kvinder eller adgang for dem til de fagskoler, som før har været mændene forbeholdt, det er i mine øine maalet. Lad os nu se paa midlerne.

Vore nuværende pigeskoler har i den senere tid været gjenstand for ganske stærke angreb, ikke mindst fra sine egne tidligere elever. Der er, tror jeg, noget uretfærdigt i disse klager, saaledes som de almindelig stilles, naar det uden videre heder, at skolerne er daarlige. Feilen er nemlig efter mit skjøn ikke den, at de jo arbejder med samvittighedsfuldhed og dygtighed mod det maal, de har sat sig, ikke den, at de jo har flinke lærere; men den er, at selve maalet er forfeilet. Og herfor kan man igjen neppe kaste hovedskylden paa skolernes ledere; man faar vel indrømme, at det er forældrene, publikum, opinionen, som her maa tage broderparten paa sig. Thi skolens plan blir slig, som folk vil ha den. Derfor er da pigeskolen i alt væsentligt blevet en kopi af gutteskolen. Thi gutteskolen er jo "stemplet"; den har det præg af offentlig godkjendelse, som hos os sættes saa overmaade høit; saa maa vel den være god, og saa er det bedst, mener folk flest, at pigebørnene ogsaa faar sin lærdom paa samme maade.

Men den er neppe blevet nogen god kopi. Naar allerede gutteskolen lider af, at fagenes mængde er altfor stor, maa det bli værre for pigerne, hos hvem endnu kommer til de særlig "kvindelige" fag, haandarbejde og - i de fleste tilfælde vel - musik. Følgen blir da den naturlige, at det kommer til at mangle paa hold i det hele; intet fag indtar en tilstrækkelig ledende stilling i undervisningen. Der gives timer i modersmaalet, men for faa til at give undervisningen den nødvendige fylde, i historie, men for faa til stort mere end til at "lære bogen." Føi saa dertil de andre "almindelige skolefag", en forkrøblet sprogundervisning - tysk og engelsk og, naar det skal være rigtig fint, ogsaa fransk -, lidt botanik og lidt zoologi, lidt fysik og lidt matematik; hvorledes er det tænkeligt, at en 14-15 aars smaapige med almindelige evner skal klare alt det og virkelig lære noget af det altsammen? Jeg synes, det vidner ikke lidet godt om vor pigeskoles kræfter, naar resultaterne alligevel er blevne saa pas, som de er.

En virkelig klart gennemtænkt plan for undervisningen har jeg ikke her kunnet opdage. Det er gaat til, saavidt jeg forstaar, slig, at den har formet sig efterhvert, saa at sige af sig selv. I vore bedstemødres og mødres tid var det i de høiere skoler

sprogene, som stod fremst i rækken, med lidt historie og geografi og regning til
husbehov; saa meldte sig etterhvert norsken med stærkere krav og naturfagene,
et efter et, og nu sidst en liden smagebite matematik; det er gledet ind
110 altsammen etterhvert. Det er kompromisets aand, som her har gjort sig
gjeldende. Nu, jeg siger ikke noget ondt om konipromis'er; de kan paa sit sted
være baade berettigede og gavnlige; men i skolen tror jeg ikke, de hører hjemme.
En god skole, tænker jeg, kan bygges paa studiet af ulige fag; veien til
aandsdannelse er ikke én. Men det kan der ikke komme noget godt ud af, naar
115 man stadig bøier sig for de nye krav uden samtidig at kunne beslutte sig til at
udskille noget af det gamle stof; det kan kun føre ud i et polyhistori, hvor sindet
spredes istedetfor at samles.

Derfor staar for mig som det første krav, vi bør reise: en ordnet
120 undervisningsplan og indskrænkning af lærefagenes antal.

Naar jeg nu tar ordet for at lade de fremmede sprog udgaa af den almindelige
pigeskole, saa ved jeg af gammel erfaring, at der vil reises et skrig først og fremst
fra den kvindelige leir: han vil ikke, at vi skal faa kundskaber! - Aa jo, det vil jeg
125 dog nok. Men sagen er, at vi ikke er enige om, hvad der er kundskab.

Naar der hos os er tale om en "flink dame", saa kan man af 10 tilfælde - ja jeg
tror, man kan i alle 10 være nogenlunde sikker paa, at der menes: flink i sprog.
Der menes at hun kan arbeide sig igjennem en tysk og engelsk bog og skrive en
130 stil uden altfor mange "grovere feil." Dette er i hendes egne og andres øine
hovedudbyttet af hendes skolegang. Men hendes kjendskab til modersmaalet er
tarveligt og hendes evne til at behandle det skriftlig og mundtlig ikke stor. Og
hvad hun ved af historie er sørgelig lidet. Hun har kunnet sin lærebog
naturligvis og ialfald engang siddet inde med navnene paa de store krigshelte og
135 de store slag; men verdenslitteraturen er hende ligesaa ukjendt som nutidens
store kulturspørgsmaal, og det enda hun kanske har læst sig baade blegsot og
anden sot paa halsen. Men det værste er: hun har heller ikke modtaget saadanne
impulser gjennem sit skoleliv, som kan anspore hende til siden gjennem
selvstudium at indhente det forsømte.

140

Man taler saa ofte om den literaturlæsning, hvortil skolens sprogstudium skulde
aabne adgang. At det for enkelte kan blive af denne betydning, er det langt fra
mig at ville negte; men paa samme tid tror jeg, man maa lukke øinene for ikke at
se, at dette raisonnement for flertallet kun har theoretisk gyldighed. Thi i praxis

driver mængden af skolepiger det neppe videre, end at de tager afsked med sprogstudiet for bestandig den dag, da de lukker bøgerne igjen for at forlade skolen. Og af den flinkere del er der vistnok ret mange, som "for at vedligeholde sine kundskaber" terper igjennem baade en og to og tre engelske dameromaner; 150 men udbyttet deraf for deres aandsdannelse kan vistnok neppe sættes synderlig høit.

Men er det smaat bevendt med den vundne sprog- færdighed, er det heller ikke stort bedre med den logiske dannelse, som studiet navnlig af tysk grammatik 155 skal have bibragt. Skal den bli hovedsagen, foreslaar jeg ogsaa, at latinen med én gang blir indført, saaledes som den delvis er det i England. Thi endnu ialfald er den latinske grammatik den eneste, som er saaledes bearbejdet, at det logiske moment kommer helt til sin ret.

160 Som dannelsesmiddel for det store flertal af smaapiger tror jeg derfor, sprogene ikke gjør fyldest for sig. Derimod vil der utvivlsomt altid bli et betydeligt mindretal, om hvem det ovenfor anførte ikke gjelder, hvis evner og tildels ydre forhold gjør, at de kan ha et større udbytte. For disse tænker jeg mig, det maatte lade sig gjøre at faa ordnet særlige sprogskoler, der kunde gaa side om side med 165 den anden undervisning. Det vil nemlig være en erfaring, som vel alle lærere har gjort, at ogsaa i barneskolen evnernes forskjellighed gjør sig over maade stærkt gjeldende, saaledes, at der vil være dem, som kræver "dobbelt foder." Som det nu er, maa gjennemsnittsbegavelsen lide, for at de enkelte mere fremragende kan naa frem; de "tunge" ho'der maa slæbe sit skoleliv hen under trykket af en byrde, 170 som de ikke orker, for at de "lette" kan feire sine tarvelige triumfer. Dette gjør ofte arbeidet til et trældomsaa ogsaa for læreren og kan let komme til at gi' skolen et glædeløshedens præg. Heller ikke lider de begavede børn mindre, de, hvis friske arbejdslyst og trang til at lære efterhvert trættes, fordi alle sinkerne tynger dem ned og gjør timerne kjedelige.

175 Naar der nu blir tale om at sætte en anden grundstamme ind for undervisningen i barneskolen, kan der vel ikke være delte meninger om, at modersmaal bør gjøres til midtpunktet. Det burde komme saa vidt, at fortrolighed med retskrivningen kunde forudsættes hos en "dannet" dame, ligesom at hendes evne 180 til at forme sine tanker ikke mere var bunden af elementære vanskeligheder. Og saa burde undervisningen lægge an paa hos de unge piger at vække kjærlighed til vort sprog og vor digtning, ikke bare den fra ifjor og iaar; Øhlenschläger og Welhaven burde ikke blot være navne, som ikke fører andet frem for tanken end

185 den literaturhistoriske lærebogs fraseologi og læsebogsfragmenter. - Der maatte ogsaa bli tid til med det læste som udgangspunkt at samtale med eleverne og sætte ikke blot deres fantasi, men ogsaa deres tænkning i bevægelse.

Ved siden deraf vil jeg foreslaa en meget forstærket historieundervisning, en
190 saadan, som lægger an paa at fremstille menneskene som mennesker, ikke bare som begreber; den maatte ikke blot indskrænke sig til at udkaste livfulde billeder af de store skikkelser, derunder indbefattet litteraturens og kunstens heroer; men i de øverste klasser maatte dertil ogsaa komme fyldige skildringer af folkenes liv. Endvidere maatte naturstudiet indtage en mere fremskudt plads end nu og
195 maatte drives paa en saadan maade, at der stadig appelleredes til egne iagttagelser. Om disse tre hovedfag tænker jeg mig da de øvrige grupperede.

Naar jeg ikke nævner noget om, at legemets udvikling maa gaa haand i haand med aandens, om gymnastik og forkortet skoletid, er det ikke, fordi jeg
200 underkjenner betydningen af disse hovedmomenter, men fordi jeg antager, at opinionen paa dette punkt allerede er vaagen, og desuden mener, der er dem her, som bedre vil kunne holde denne side af sagen frem.

Det maa bli ved disse korte antydninger; jeg kan ikke tænke paa her at udstikke
205 en udførlig læseplan; hverken er jeg manden derfor, og heller ikke er det publikum, jeg' her har for mig, det rette dertil.

Der er dem, som siger: det nytter ikke paa den maade; folk vil ha sprogene, og det kan aldrig føre til noget at forsøge med en skole, som ligger paa tvers af
210 opinionen. Jeg svarer: det er ikke min sag her at indlade mig paa spørgsmaalet om det praktisk gjørlige; min sag - og Deres sag, hvis det skulde lykkes mig at faa Dem med - er at oparbejde en opinion: det er netop det, saadanne foreninger skal gjøre. Det gjelder at faa slaat fast den elementære sandhed, at barneskolens maal ikke først og fremst er at bibringe sine elever praktisk nyttige kundskaber,
215 men - i stadig samvirken med hjemmet - at danne karakteren og styrke og udvikle tænkeevnen. At dette ogsaa blir det mest praktiske, staar for mig som utvivlsomt, aldenstund den vil være bedst skikket til at gjøre skjel for sig paa livets store arbejdsmark og i kampen for brødet, som er istand til at samle sit sind og sine kræfter om én selvvalgt opgave. Jeg gjentager her, hvad jeg har
220 udtalt andetsteds: en af de største farer, som truer den unge slægts intellektuelle og fysiske udvikling, kommer fra en forkludret skolegang, som vanner til skinarbejde istedetfor til selvstændighed i tænkning og opfatning. Hvor ganske

225 anderledes udrustet for livets gjøremaal og for tilegnelse af frugtbar viden den
er, som medbringer et uberørt sind og en fuld arbejdskraft, end den, som har
"siddet sig igjeunem" en middelskole, derfor har jeg selv nogen erfaring gennem
de kursus for voxne bondegutter, jeg i nogle aar har holdt; jeg er bleven meget
styrket i min opfatning ved at se den glæde, sikkerhed og hurtighed i tilegnelsen,
som de godt begavede blandt dem har lagt for dagen. Og ud fra de resultater, jeg
230 der har set vundne, tør jeg udtale den bestemte mening, at en voxen pige med
nogenlunde gode evner, hvis hendes livsgjerning gjør det nødvendigt for hende
at have sprogkundskaber, vil tilegne sig disse i forholdsvis kort tid. Den større
aandsmodenhed og arbejdskraft, som hun medbringer til studiet, vil give hende,
et præ ligeoverfor hendes mere eller mindre forlæste og udtrættede kolleger fra
235 "dame" skolen, som nok kan opveie det forspring, disse har i læsningen.

Naar saa barneskolen er afsluttet ved konfirmationsalderen, det 15de aar
omtrent, tænker jeg mig som det ønskeligste, at de unge piger faar hvile en stund
just i den for legemets udvikling mest kritiske periode. Jeg slutter mig i
240 begrundelsen heraf ganske til de betragtninger, som tidt nok har været
fremholdt navnlig fra danske mænd og kvinder, der tilhører den grundtvigske
retning.

For de voxne kvinder, som har valgt atgaa den studerende vei eller at slaa ind paa
245 praktisk virksomhed, vil der da blive at ordne skoler af mere speciel art,
forsaavidt ikke de bestaaende indretninger for mandlige elever kan gjøre fyldest
for behovet. Jeg skal her ikke indlade mig nærmere derpaa, men indskrænke mig
til at sige, at først i rækken synes jeg maa staa det kvindelige seminar. Jeg tænker
her ikke engang væsentligst paa den store mængde kvinder, som nu gaar ind i
250 lærergjerningen uden at have fundet leilighed til at uddanne sig tilstrækkeligt,
ikke heller paa det mægtige virkefelt, som her endnu ligger aabent for kvindelig
intelligents og arbejdskraft; men det første for mig er, at smaapigeskolens reform
vil kræve kvindelige lærerkræfter med en ganske anden uddannelse, baade speciel
og almen menneskelig end hidtil. Ved kvinder maa ogsaa her hovedarbeidet
255 gjøres for kvinder.

Jeg standser her. Det ligger i de forhold, hvorunder disse indledende
bemærkninger er blevne til, og den knappe tid, som her staar til min raadighed,
at meget er kommet til at staa aphoristisk, uden tilstrækkelig begrundelse, som
260 burde været anderledes motiveret og belyst; det er derfor sandsynligt, at meget
ogsaa kan være udsat for mistydninger; jeg faar sætte mit haab til diskussionen,

at den vil give mig anledning til at klare et og andet, som nu staar dunkelt.

265 Jeg skal endnu blot som grundlag for den kommende forhandling formulere mine synsmaader i følgende satser:

1) Skolens løsen bør være: en sund sjæl i et sundt legeme.

270 2) Skolen for smaapiger bør tage aigte paa at udvikle iagttagelses- og tænke-
evnen og danne karakteren, uden praktiske bihensyn. Dens hovedfag bør være:
modersmaal, historie og naturfag. Den tidsspildende og lidet gavnlige
sprogundervisning bør bortfalde.

275 3) Skolen for unge kvinder bør ordnes med alternative faggrupper, saaledes at
der bliver adgang til uddannelse i forskjellig retning og for forskjellige
livsstillinger.

4) Der bør ufortøvet skrides til oprettelse af ét eller flere kvindelige seminarer.

280

Kilde

285 E.I. Hambro: Om pigeskolen. Innledningsforedrag ved en diskussion i Bergen Kvindesagsforening, Bergen 1887.

Emner

Foredrag, Kvinner, Kvinnesak, Skole

URI

290 <https://www.virksommeord.no/tale/om-pigeskolen>

295

300